

llengua

La dimensió nacional de Fabra a la premsa de Catalunya (1910-1917)

Clara Barnada Coll, filòloga catalana de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona

Seixanta anys després de la mort de Pompeu Fabra, el reconeixement envers la figura del gramàtic i la seva tasca al servei de la llengua catalana és patent. Fa pocs mesos justament, tenia lloc a Tarragona la tercera edició del Col·loqui Internacional *La lingüística de Pompeu Fabra*, que organitza cada cinc anys la Universi-

tat Rovira i Virgili amb l'objectiu d'aprofundir en el coneixement de la labor del filòleg i d'analitzar les repercussions que ha tingut la seva obra sobre la llengua catalana.

Sens dubte, Fabra, consi-

derat l'artífex de la normativa catalana moderna i amb un tou considerable d'estudis al voltant de la seva obra, és l'autèntic protagonista d'un dels capítols més interessants —i complexos— de la història de la llengua catalana contemporània: la codificació. Tanmateix, manca encara una interpretació de conjunt en el panorama de les lletres catalanes de principi de segle que permeti contextualitzar millor l'aportació fabriana. Una de les vies d'investigació que pot oferir noves dades en aquest sentit és l'anàlisi de la premsa històrica: la consulta d'una publicació de l'època, concretament del diari en català més representatiu del moment,¹ *La Veü de Catalunya* (LVC) —portaveu de la principal formació política del catalanisme, la Lliga Regionalista, i plataforma d'expressió dels intel·lectuals i personatges públics més destacats de l'escena catalana—, durant el període comprès entre 1910 i 1917, no només permet conèixer de primera mà l'impacte de l'obra de Fabra i la dimensió pública de la figura del filòleg entre els seus coetanis, sinó que a

Retrat de Pompeu Fabra.
Font: Biblioteca Nacional de Catalunya.

e l'obra de Pompeu l'època: *La Veu de*

més permet accedir al discurs públic que es va teixir entorn de la llengua a principi de segle xx.²

Abans de resseguir l'empremta del gramàtic a la premsa, cal tenir en compte que Fabra, malgrat que mai havia destacat com a activista polític, era conegut per la seva vessant esquerrana. Això va fer que col·laborés més activament amb diaris republicans i catalanistes com *El Poble Català* i *La Publicidad*;³ per tant, la principal producció en premsa de Fabra està continguda en aquestes publicacions.⁴ En canvi, la relació de Fabra amb el diari conservador *La Veu de Catalunya* va ser més residual i passava, sobretot, per la important obra de defensa i de reivindicació de la llengua catalana que duia a terme aquesta publicació, missió amb la qual Fabra va estar altament compromès tota la seva vida. Al seu torn, la professionalitat del gramàtic en el camp d'estudi lingüístic i el seu compromís amb la cultura catalana van fer que Prat de la Riba s'interessés per ell i que LVC es convertís en la plataforma més gran de difusió de la

seva obra, sobretot de les *Normes Ortogràfiques*.⁵ Així es pot comprovar a les pàgines del diari: el 31 de gener de 1913, tot just una setmana després que la nova normativa fos aprovada per l'Institut d'Estudis Catalans, *La Veu* va

“l'anàlisi de la premsa històrica permet accedir al discurs públic que es va teixir entorn de la llengua a principi de segle XX.”

publicar íntegrament el text ortogràfic. A més, el diari de Prat va completar la campanya a favor de la reforma fabriana amb la creació d'una secció exclusiva —titulada «Per l'unitat de l'idioma», que es va mantenir diària durant gairebé tres mesos— dedicada a donar compte de les adhesions a les *Normes* per part de publicacions periòdiques,

SANT DIEU DIA: Sda. Daniel diac. Anter. papa i Sda. Genoveva verge

Observatori meteorològic de l'Agrupació.—Director: E. Alcobé.—8 de J.

Pilar Oliva Llopert de Bou ha mort a l'edat de 29 anys

A Reus, 1. 950 mitj.—Els actes en desmembrat de la llengua catalana, han resultat esplèndids.

El Govern civil ordena el tancament de la indústria de la seda

El Dr. Sardà Salvany

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

De la Diada de la Llengua Catalana

El Centre de Dependents

El Dr. Sardà Salvany

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

El Centre de Dependents

El Dr. Sardà Salvany

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

El Centre de Dependents

El Dr. Sardà Salvany

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

El Centre de Dependents

El Dr. Sardà Salvany

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Associació d'industrials electricistes i anexas de Catalunya

Portada de La Veü de Catalunya de dilluns 3 de gener de 1916. Font: Biblioteca Nacional de Catalunya.

entitats i cases editorials del moment. Per una banda, els textos d'adhesió, procedents de publicacions molt variades i d'arreu del domini lingüístic català, resulten molt interessants ja que ens proporcionen un testimoni de primera mà de les reaccions que va despertar la publicació de la normativa fabriana: ressaltava sobretot l'entusiasme que es desprèn de tots els tex-

que van tenir les *Normes* es deu, sens dubte, al fet que aquestes havien de posar terme a l'anarquia ortogràfica que imperava des de feia temps en la llengua catalana. Tanmateix, no totes les publicacions periòdiques del moment es van limitar a aplaudir la iniciativa de l'IEC, a acollir-s'hi i a publicar el text de les *Normes*, sinó que algunes en lamentaven la complexitat, fins al punt de demanar-ne una simplificació: «Nosaltres lo que voldríem es que fos mes simplificada. Dir lo que's vulgui dir amb mes senzillesa possible. Com mes senzill sera mes adeptes tindra, podrà no ser o no semblar erudit pero serà mes practic». Per aquest motiu, alguns diaris demanaven paciència als lectors suplicant, que «no siguin massa exigents, sobre tot al principi, en que, per falta de costum passaran segurament moltes errades». Alguns, fins i tot, van demanar «una major divulgació de les mateixes de la que se les hi ha donat avui» ja que segons aquells diaris «fora un gran bé la tirada d'alguns milers d'exemplars amb petit folletó per escampar-les per tot Catalunya».

Per altra banda, la secció «Per la unitat de l'idioma» també va recollir les manifestacions de personatges destacats; en algunes ocasions es tracta de documents únics, que permeten tenir constància de les reaccions que va suscitar la publicació de les *Normes*, fins i tot més enllà de les fronteres del Principat. És el cas de la carta que l'eminent romanista alemany, el Dr. Eberhart Vogel, va trametre al president de l'IEC, Rubió i Lluch, a través de LVC: Vogel malgrat que felicita la iniciativa de l'Institut, no s'està de ressaltar el fet que «a mi també'm costa

escriure reis i les lleis amb la "i" minça, magra i desvalida, en lloc de la "y", amb son róssec magestuós, i tindrè que vencer una forta repugnàcia per a escriure les "ç" que ens teniu prescrites».

Al marge de la secció esmentada, el diari de Prat de la Riba també va impulsar la difusió de les *Normes* amb la creació d'un apartat homònim, dedicat a desenvolupar algun dels punts conflictius de la normativa fabriana. Va ser una iniciativa que desafortunadament no va tenir continuïtat, de fet, tenim constància tan sols de tres textos publicats durant l'any 1913. L'autor de la columna, que firma Esteve Arnau i que demostra tenir notables coneixements filològics, no és altre que Pompeu Fabra, amagat sota un pseudònim.⁸

A més, LVC com a principal plataforma d'expressió de les figures de primer ordre de la cultura catalana, esdevé una font documental molt valuosa per conèixer la posició i els comentaris d'aquests personatges en relació amb la nova ortografia. Així, ens proporciona les impressions d'Eugeni d'Ors a través de la seva col·laboració diària, el conegut «Glosari» (que també es farà ressò de la qüestió ortogràfica a partir d'una sèrie de *gloses* en què es plantejaven les mancances de la normativa fabriana en matèria d'ensenyament, ja que segons Xènius el text sancionat per l'IEC «no és un tractat: és un índex de problemes i solucions» i «d'aquells punts on no hi havia litigi, les *Normes* no resen paraula»); i ens facilita les d'altres personatges destacats de l'escena catalana del moment, com Prat de la Riba, Jaume Bofill i Mates o Josep Carner a través dels seus articles publicats al diari.⁹

La campanya de difusió social de la norma promoguda pel diari es completa amb els discursos i conferències dutes a terme pel mateix Fabra que LVC recull a les seves pàgines. En algunes ocasions el diari en reporta el text, com és el cas del discurs que va pronunciar Fabra en el marc dels Jocs Florals de Lleida de 1915.¹⁰ En d'altres, com és el cas de les nombroses conferències que va mantenir el gramàtic davant de públics molt diversos, LVC s'encarrega d'anunciar-les degudament i d'oferir-ne després una petita crònica. Destaca especialment la visita de Fabra a la redacció de LVC on «va començar un curset de conferències destinades a donar als redactors, col·laboradors i tipògrafs, la deguda següent per a seguir sense vacil·lacions les *Normes Ortogràfiques*».¹¹ El diari també deixa constància de la tanda de lliçons que va oferir Fabra al personal de la Diputació de Barcelona, o de les conferències al Centre Autonomista de Dependents i a d'altres centres.

A banda de les *Normes*, LVC també es va fer ressò de l'activitat de l'Institut d'Estudis Catalans, fet que ens permet conèixer l'avenç de la tasca normalitzadora però que sobretot resulta interessant per conèixer el relleu que es donava a la figura de Fabra: «no sols a l'Institut, sinó d'una manera especial a En P. Fabra, tots els que estimen la llengua catalana i els que es dediquen a la llingüística sabran agrair al devanter dels filòlegs catalans una obra tan meritòria.»¹² A més, gràcies a les notícies del diari tenim coneixement dels estudis del filòleg que apareixen publicats i, en general, del grau de difusió de la seva tasca gramatical.

Finalment, quan un dels magnes projectes per a la “fixació de l’idioma”¹³ arriba al seu terme, LVC no escatima esforços; és així que dedica gairebé una pàgina sencera a la publicació del *Diccionari Ortogràfic*, acompanyat d’un retrat de Fabra: «L’Institut de la Llengua Catalana ha publicat el *Diccionari Ortogràfic*, degut a l’eminent filòleg En Pompeu Fabra, on es fixen les grafies del repertori literari de l’immens lèxic català. El nostre lèxic, que era, de la Renaixença ençà, de fesomia fluctuant, resta avui fixat [...] Felicitem-nos-en no solament els escriptors i els pedagogs, sinó tots els catalans.»¹⁴

LVC, per tant, no només es fa ressò en un moment determinat de la publicació de les *Normes* de Fabra, sinó que es converteix en una plataforma de difusió i discussió de la seva obra. A principi de segle la llengua pren un espai important a les pàgines de *La Veu* i en fa el seu vehicle d’expansió. En un primer estadi, s’inicia amb la reivindicació de l’estat en què es troba l’idioma; després, a partir de 1913, la publicació de les *Normes* centralitza gairebé la totalitat del discurs lingüístic; i a mesura que la llengua catalana assoleix el grau de normativització necessari, esdevé un autèntic emblema nacional —una eina a mans dels polítics, si es vol— fet que també es veurà reflectit a les pàgines del rotatiu. El diari s’erigeix, doncs, en un testimoni revelador de l’època: ens dona informacions molt valuoses sobre l’acollida de la nova ortografia i les discussions que van fomentar-se en els circuits intel·lectuals del moment fins al punt de recollir, en alguns casos, documents únics.

D’altra banda, la consulta de *La Veu* permet copsar la incidència que va tenir la publicació de les *Normes* i de retruc la figura de Fabra en el panorama de les lletres catalanes de principi de segle. Recollint el testimoni

“LVC també es va fer ressò de l’activitat de l’Institut d’Estudis Catalans, fet que ens permet conèixer l’avenç de la tasca normalitzadora però que sobretot resulta interessant per conèixer el relleu que es donava a la figura de Fabra”

d’un dels seus contemporanis, podríem afirmar que «vinticinc anys enrera, deu anys enrera no hauria sigut possible aquesta magna empresa, indubtablement ens hauria mancat l’home, el gramàtic formidable que es en Pompeu Fabra».

Es pot concloure, doncs, que *La Veu* va ser un element clau en la trajectòria de Fabra i en la història del procés de modernització del català. Fabra va trobar en aquesta publicació l’aliat imprescindible per a la difusió de la seva obra lingüística, sobretot si tenim en compte l’abast de què gaudia aquest diari. Pensem que Prudenci Bertrana va enviar una carta a LVC, l’any 1914, perquè en fes difusió, ja que se-

gons ell aquest era el diari «més llegit en terres catalanes» i això li permetia, per tant, «la publicitat convenient a la lletra».¹⁵ No faria falta afegir res més, doncs, per entendre que *La Veu de Catalunya*, es va encarregar, precisament, de donar *veu* i dimensió nacional a l’obra del gramàtic.

---

¹ *La Veu de Catalunya* (1899-1937) és la publicació periòdica en català més longeva fins a la Guerra Civil. Pel que fa a la difusió, ocupava el sisè lloc entre els diaris barcelonins, arribant a un tiratge de 20.000 exemplars l’any 1913. Vg. l’estudi de Josep Lluís Gómez-Mompart, *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*, Pòrtic, Barcelona, 1992, p. 133-135.

² Aquest estudi forma part del projecte de recerca de tesi doctoral *La construcció del català contemporani. Anàlisi del discurs públic (La Veu de Catalunya, 1900-1936)*, que compta amb una beca de Formació de Personal Investigador del Ministeri d’Educació i Ciència i que s’inscriu en la línia de recerca del projecte del MEC *Les representacions de la llengua catalana en la història* (FFI2008-04496/FILO) del Grup d’Història de la Llengua de la Universitat de Girona.

³ A partir de 1922, catalanitza el seu nom i passa a ser *La Publicitat*.

⁴ Destaquen la sèrie de vint-i-tres articles que va publicar sota el títol «Qüestions gramaticals» el 1907 a *El Poble Català* i les cèlebres «Converses filològiques», que van aparèixer a *La Publicitat* entre 1919 i 1922, i que ja han estat objecte de diversos estudis.

⁵ Prat de la Riba va ser dirigent

de la Lliga Regionalista —i director de l'òrgan periodístic d'aquesta formació—, president de la Diputació de Barcelona i més tard, de la Mancomunitat de Catalunya. Home fonamental, doncs, de la política catalana va mostrar sempre una gran preocupació per la cultura del país; en aquest sentit, va endegar una política institucional que va suposar la creació d'un gran nombre d'infraestructures i d'entitats cíviques i culturals, fet que li va valer l'atribut d' "el seny ordenador de Catalunya".

⁶ Pot consultar-se una relació detallada de les publicacions, entitats, cases editorials i personatges del món cultural de l'època que mostraren la seva adhesió a les *Normes* en els treballs de Josep Miracle, *Pompeu Fabra*, Proa, Barcelona, 1998 [1968] i Mila Segarra, *Història de l'ortografia catalana*, Les Naus d'Empúries, Barcelona, 1985.

⁷ LVC no només es fa ressò de les adhesions que tenen lloc al Principat sinó que també reporta textos procedents de Mallorca, València i Perpinyà. Se'n pot veure un exemple a les edicions del dia 16-III i 26-VII de 1913.

⁸ Vg. l'aportació de Josep Murgades en el marc del II Col·loqui Internacional *La lingüística de Pompeu Fabra*: «Textos desconeguts de Fabra» ([2005]). A: *Entorn i vigència de l'obra de Fabra. Actes del II Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. A cura d'Anna Montserrat i Olga Cubells, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, 2007. D'altra banda, aquest pseudònim de Fabra ja apareix recollit en l'obra de Josep Rodergas, *Els pseudònims usats a Catalunya*, Millà,

Barcelona, 1951, on es comenta que *Esteve Arnau* era utilitzat per Fabra en temes lingüístics a la revista *L'Avenç*. No menciona, però, els textos de Fabra que van aparèixer publicats a LVC sota aquest pseudònim.

⁹ De Prat de la Riba, és prou conegut el seu article publicat a LVC el mateix dia en què van aparèixer les *Normes* (31-1-1913) i en el qual feia una crida a la unitat del català, demanant que s'acceptés la nova normativa en nom del patriotisme. En aquest sentit, destaca també l'article «Unitat espiritual» de Bofill i Matas que va aparèixer publicat el 6-II-1913 en el qual ressaltava la importància de la reforma fabriana, tot apel·lant a la consciència nacional perquè fos adoptada immediatament.

¹⁰ Publicat a LVC, 17-V-1915, correspon al discurs «Llenguatges i gramàtics», recollit a Pompeu Fabra, *La llengua catalana i la seva normalització*. Edició de Francesc Vallverdú, Edicions 62, Barcelona, 1980, p. 135-140.

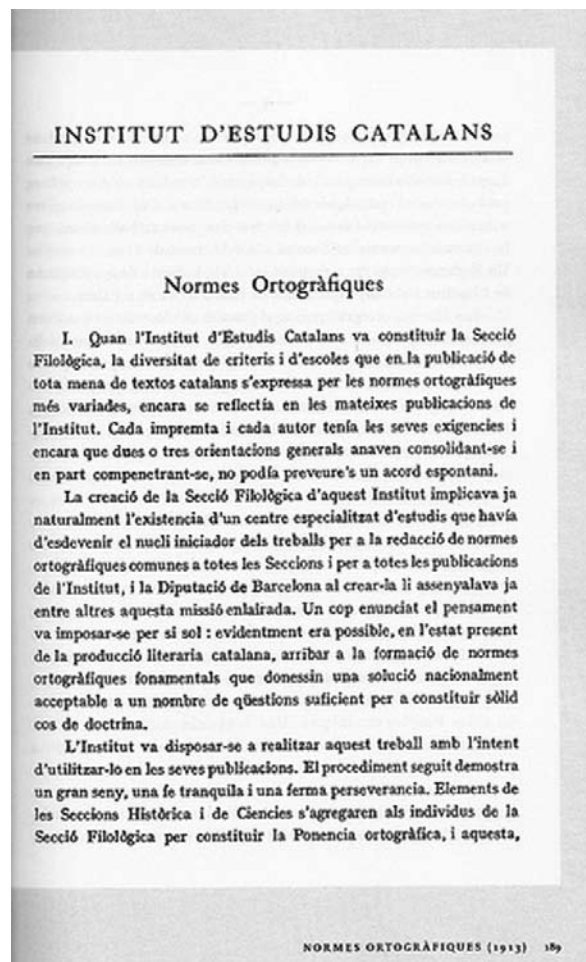
¹¹ La visita va tenir lloc tan sols dos dies després que apareguessin publicades les *Normes* a LVC.

¹² Elogis a Pompeu Fabra continguts en una notícia sobre el *Diccionari Aguiló* (LVC, 21-XII-1914).

¹³ LVC, 14-XII-1917.

¹⁴ Jaume Bofill, «Unitat espiritual», LVC, 6-II-1913.

¹⁵ LVC, 6-IV-1914. »

Les Normes Ortogràfiques de l'IEC daten de l'any 1913.
Font: Biblioteca de la Universitat de Girona.